

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ՀԻՆԳՉԵԹԻ ՕՐԵՐԸ

Տարեկան գինը — 3 րուբլի, 1/2 տարեկանը — 1 ր. 50 կ.,
1 ամս. — 35 կ.

ԱՌԱՅՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆ ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին՝ առաջին երեսի վրայ — 20 կոպ, վերջին ,, ,, — 10 ,,

Հասցէն՝ Шума, Редакция газеты „Пайлак“. Ганджунцев. ул. домъ Костанюва. Schoucha, rédaction du journal „Phaïlak“.

ԲԱՅԻԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՓԱՅԼԱԿ“

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր.
Եւ տեսնում առ այժմ շաբաթական երկու անգամ

Բաժանորդագիրն է. տարեկան 3 ր. կէս տարեկանը — 1 ր. 50 կ.,
ամսական — 35 կ.

ԱՌԱՅՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆ ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Մեր Հասցէն՝ Шума, редакция газеты „ПАЙЛАК“,
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՁԷ ԸՆԴՈՒՆԻՈՒՄ

Կ Ո Չ.

Երբ դուք ձեր սիրելիներով այսօր շրջապատել էք Ձատկական սեղանը, գէթ մի քանի օրով մոռացութեան տաւած առօրեայ բազմատեսակ հոգսերը, մի րոպէ մոռանալով էք ձեզանից ոչ շատ հեռու հազարաւոր նահապետական ընտանիքներ, որոնք դեռ երեկ շէն օջախի տէր էին։ Շտեմարաններն եղ ու մեղրով լիքը, լիառատ բարութիւնով հարուստ տունը թողել են նրանք միայն, թողել ճակատագրական գաղութիւններով մկրտւած քաղցր վաթանը։ Զրկւած ամեն ինչից, ձեռքը ծոցին, արիւնք սրտով, նրանք կիսակենդան շունչները մեզ մօտ առան։

Դուք, բարեկիրթ քաղաքացիներ, զգում էք այդ թշուառների հոգու ծանր դրութիւնը՝ Ձատիկ օրը։

Կատարենք մեր պարտքը, նրանց մասնակից անելով մեր սեղանին, բաժին ուղարկելով փող, չգետու և այլն։ Նւէրներ ընդունում է կանանց կոմիտէն Թեմական դպրոցում։

Նախագահ՝ Տ. Ա. Տէր-Ղազարեանց.

Քարտուղար՝ տ. Ա. Ջաֆարեանց.

Կանանց կոմիտէն խնդրում է երկուշաբթի 23 մարտի և երեքշաբթի 24 մարտի ուղարկել հետևեալ նիւթերը ձու. շաքար, թխածքներ, թէյ և այլն. հետևեալ հասցէներով՝ 1) տ. Համբարձումեանց. քաղաքային հիւանդանոց, 2) տ. Բաղիրեանց՝ տուն Թամիրեանի 3) օր. Սաչիեան, տուն Միք. Սաչիեանցի 4) տ. Յարութիւնեան՝ Կարապետ Շիրիեանցի տուն, 5) Կուսանոց վանքը. 6) տ. Հ. Քարհանեան՝ Մարգի Դադայեանցի տուն. 7) օր. Ս. Սարգսեանեան՝ Լորիս Մելիքեան փողոց 8) տ. Մ. մել.-Թանգեան Սնդրէաս բէգի տուն. 9) տ. Ա. Բարաբեօխեան՝ Բարաջան բէգի տուն. 10) տ. Ա. Տէր-Ղազարեան. փող. Տէր-Ղուկասեան։

ՊԵՏԻ ՀԱՄԱՐԱՆԻ ԼԻՆԻՆՔ

Հոֆմէյստեր Պետերսոնը „Рус. Сл.“ թերթի թղթակցի հետ ունեցած խօսակցութեան ժամանակ, ի միջի այլոց, ասել է, որ Ղարսի գեներալ-նահանգապետ Ջուբովի յայտնի կոչերն ուղղւած են եղել ոչ թէ քրիստոնէայ ազգաբնակչութեան, այլ թայան անողների դէմ, իսկ թալանողները եղել են՝ յոյներ, հայեր, վրացիներ և այլն։ Յիշեալ կոչերը խոր մտատանջութեան մեջ ձգեցին հայ և թուրք հասարակութեանը. ահաւայ պատկերանում էին 1905—1906թ.ականների դժոխային օրերն և հարց էր ծագում, միթէ կարող են վերսկսւել այդ օրերը, միթէ 10 տարւայ ընթացքում հայ և թուրք մասսաները, դեռ ևս չեն ըմբռնել իրենց կատա-

րած մահացու սխալները։ Ընդհատ է, հայ մամուլը, արտայայտելով իր գայրոյթը տեղի ունեցած դէպքերի առթիւ, միաժամանակ և կասկած յայտնեց, որ հազիւ թէ դա հայ ազգաբնակչութեան գործը լինի, սակայն բացակայում էր պաշտօնական հերքում։ Եւ ահա Կովկասի կառավարչական ականաւորները կայացուցիչները մէկը գալիս է վերացնելու հայ ազգաբնակչութեան վրայ բարգաւառ արատը և փարատելու բոլոր անտեղի կասկածանքները։

Իւրաքանչիւր ազգութեան մէջ կան տականքներ, որոնք պղտոր ջրում ձուկ են որսում։ Դրանք են, որ իրենց երջանկութիւնը կառուցանում են ազգային դժբախտութիւնների վրայ, դրանք են, որ իրենց անձնական շահը բաձեն դա-

տում և գաղափարից և ազգութիւնից։

Եւ իրաւ, ինչ մի բաժանելու բան կայ հայերի և թուրքերի մէջ, ինչ խոշոր շահեր կան, որոնց հակասութիւնները մղէին հային և թուրքին եղբայրասպան կոչւելիք և թալաններ։

Դարերով հայը և թուրքը ապրել են միևնոյն երկրում, մնւել են նոյն օդով, նոյն ջրով և այդպէս էլ ապրելու են կողք-կողքի շատ դարեր։

Ընդհանուր կուլտուրական նպատակները ստիպում են մեզ փոփազարձ աջակցութեան ձեռք մեկնել իրարու և տանել հայ և թուրք ժողովրդները դէպի այն վեհ նպատակները, իրագործելու այն իդէալները, որոնք այդ երկու ցեղերի ինտելիգենցիայի լաւագոյն ներկայացուցիչները փայփայել են իրենց աշխարհայեացքներում, մոտրել են իրենց անուրջներում։ Եւ ներկայ խորհրդաւոր պատմական ընդհանրում, երբ պատերազմի ահեղ շաչիւնների ներքոյ, թափւած կարմիր արիւնով ձգւած հողի մէջ ծիլ են տալիս ապագայ հասարակական գիտակցութեան բողբոջները, նոր հովերի սերմերը, թող լռի ատելութիւնը, թող պապանձի թշնամանքը։ Այն ժամանակ երբէք չեն կրկնւի անցեալի կոշմար օրերը, որոնք իբրև գոլորշի չբացած կը լինեն յաւիտեան երկու ժողովրդների հասունացած գիտակցութեան առաջ, նրանց ազգային կուլտուրական ինքնաճանաչութեան առաջ։

ՅՈՐԵԱՒ Ի ՄԵՌԵԼՈՅ.

Մինչև կողորդը խաւած տիղմի մէջ քաշ էր տալիս իր կեանքը հրեայ ժողովուրդը։ Որբերի և այրիների, բախտից հալածւած թշուառների ու տառապալիների լացն ու կոծը լսող չկար, չգորն անգորի ուսերին էր նստել, քամում, մղում էր նրան և յգփանում նրա եզրպատական տանջանքներով ձեռք բերած աշխատանքով։ Բարոյական այլաստումը հրեաւոր շափերի էր հասել և խղզում, ոչնչացնում էր ամեն մի ձգտում դէպի բարին, զեղեցիկը, արդարը։ Եւ այդ այլանդակ իրականութեան ծոցում ծնունդ առաւ Նա, բախտի խորթ զաւակների բողբոջ մարմնացումը, Արդարութեան ձայնը։

«Եկէք ինձ մօտ, ով վաստակեալներ և ծանրաբեռնաձեններ»։

Այդ ձայնը տարածեց ամբողջ Հրէաստանում և շրջակայքում, բաղխեց խղճով խրճիթների ու գիւղերի դռներն ու տալիս տաները և հրաւի-

րեց չարքաշ աշխատաւորին դէպի գործ՝ գաղափարական պայքարի ընդդէմ ստրկանոցի մեծերի։

«Ոեղդիլ այդ ձայնը —, գոչեցին կուլտուր ուժի ներկայացուցիչները. — Նա վտանգաւոր է, կարող է քանդել մեր դարաւոր սովորութիւնների և օրէնքների հիմքերը»։

Եւ վազեցին չորս կողմից դիւային բերքներով, հաւաքեցին իրենց ամբողջ ուժն ու հնարագիտութիւնը և ոգի ի բոլին աշխատեցին խեղդել Արդարութեան ձայնը, մահաւան դատապարտել շահագործողների, կեղեքողների հոգում ծնունդ առած պայքարի Գաղափարը։

Բախտի ժպտին ու պուրգուրանքին սովոր, մշտական յաջողութիւններից երես առած պարզամիտ մասսան յաղթութեան դափնիների վրայ հանգստանալ ուզեց՝ կարծելով, թէ խաչեց և թաղեց ընդմիջող Արդարութեան ձայնը, Նորօրինակ Գաղափարը։

Բայց սխալեց...

Նա յարութիւն առաւ տառապող մասսայի հոգում, եղաւ նրա ուղեցոյց աստղը, նրա կեանքի նշանաբանը գոյութեան կուում։ Եւ յարութիւն է առնում ամեն անգամ, երբ աշխատանքի սրբական սկզբունքը ծառանում է բիրտ շահագործման դէմ։

Գաղափարի յաղթանակը, Նրա յարութիւնը տարածեց ի սփռուս աշխարհի, սիրով հիւընկալեց զիւղացի աշխատաւորի անշուք տնակում, գործարանների մթին կամարների տակ, լեռնահանքերի խեղդող մթնոլորտում...

Նորայր.

ԳԱՂԱՓԱՐԸ ՁԻ ՄԵՌՆԻ

Գաղափարների էվոլյուցիայի պատմութեան մէջ նշանաւոր է այն երևոյթը, որ ոչ մի գաղափար՝ լինի նա կրօնական, բարոյական, փիլիսոփայական, սոցիալական չէ կարողացել մարմնանալ մարդկութեան կեանքի մէջ, յաղթանակ տանել ստանց յարատեւ տուկուն աշխատանքի։ Մարդկային ազգի ամբողջ պատմութիւնը մի ահաւոր և փառաւոր տրագիկոյա է. ճշմարտութիւնը, լոյսը, մտքի ոյժը ձգտում է իշխել կեանքի վրայ, իսկ ստութիւնը, խաւարը, ֆիզիքական կոպիտ արգելք են լինում։ Համաշխարհային հռչակ վայելող բանաստեղծների՝ Շիլլերի, Շէքսպիրի Գէթէի և Բայրոնի ստեղծագործութեանց մէջ այդ կուր մի կողմն են ներկայացրած...

Ձարի և բարու կոչւել-ճ, այդ սկսւած է ամենահին ժամանակներից։ Դարեր են անցել. կոչւել շարունակում է և դեռ երկար պիտի շարունակուի...

Սակայն ամեն մի ընդհարում, չարի և բարու մէջ վերջացել է մտքի ճշմարտութեան յաղթանակով։ Ծշմարտիւ է, եղել են ժամանակներ, երբ բարոյական ոյժը, ճշմարտութիւնը պարտուել է կրի, յաղթել, բայց միթէ գաղափարը կարող է դիւրեմանի մէջ թաղուած մնալ...

Գողգոթայի խաչը, որ փարիսեցիները, զպիւրները կանգնեցրին իբրեւ նշան իրանց յաղթութեան, նրանց պարտութեան և մեծ վարդապետի գաղափարի յաղթանակի արձանը դարձաւ...

Գաղափարը, մտքի ոյժը, բարոյական ոյժը ամենից վեր է, ամենայաղթ և ամենագոր է... խարոյկի մէջ Հոռան աշուրեցաւ:

Բայց ինչպէս աշուրեցաւ:

Ինկվիզիցիայի կարճատեւ աչքը չը տեսաւ... Նա մտիւր դարձաւ, բայց սերմեր անեցին, զարգացան, բեղմնաւորեցին... Հանդէս եկան բազմաթիւ Հոռաներ, Քանի կայ ձգտումն դէպ մի յաւիտենական բարին, դէպի բացարձակ ճշմարտութիւնը, կը շարունակուի և կոխուի Ուր որ քաշուած է այդ կոտորից, և ձեռները խաչում, նա ակամայ նպաստում է շարունակմանը, նա ինքը դիմադրում է սրբազան գաղափարի իրազեկելուն: Այդ հանգամանքը հէնց իր մէջ էլ պարունակում է խրատոյս գաղափարի անխոնջ աշխատանքներին տանելու ամեն տեսակ զորականքներ, նեղութիւններ, յարձակումներ...

Բաւական չէ միայն, որ մի որ և է գաղափար-իդէա գոյութիւն ունենայ կամ յայտնուի, այլ պէտք է շարունակ, անընդհատ աշխատել, առանց ընկճելու, պէտք է աշխատել որ հասարակական կեանքի պայմանները այդ գաղափարի, այդ իդէայի պահանջներին համապատասխան լինեն:

Պ. Չ.

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

„Русск. Вѣд.“ իւր 58 №-ում վերածելով թանգութեան պատճառները, գտնում է, որ սպեկուլյացիայի դիրք ևս այդ գործում խոշոր է:

«Գոյութիւն ունին և այդ սպեկուլյատիւ ձգտումները: Նրանց դէմ, ինչպէս և թանգութեան միւս պատճառների դէմ, պէտք է ձեռք առնեն միջոցներ և պատերազմական շրջանում կարիք չկայ առարկել այն բանի դէմ, որպէսզի այդ միջոցները

Թ Ե Ր Թ Օ Ն

Հ Ա Ր Մ Ն Ա Բ Ե Ր Դ*)

(Ժող. լեզունա)

— Էս ինչ սե բերդ է մեր առաջ ցցած՝ էսպէս ածական տխուր ու մոռյալ, էսպէս միշտ մթին ամպերը գրկած՝ Առանց կանաչի՝ կողքերը քերած... Այս է հարցնում քոչուրը յոգնած՝ երբ «հա, հո» ներդուստն է բարձրանում, Ու նրա անվերջ «հա, հո»-ների հետ Պատմում է, լսում մի շատին լեզունդ: — Շատ դաբեր առաջ էն սարից էն դին Հիւսէին բէկն էր իր մալուքոյով, Իր հարիւրաւոր քաջ չորաններով Փառաւոր ապրում իր մեծ ամբողջում: Այնքան չէր հպարտ բէկը քաջասիրտ Իր ունեցածով՝ հանդ ու արօտով, Որքան որ միւսի իր աղջկանով, Իր սարի ջէյրան չքնաղ Ասլիով: Չքնաղ էր Ասլին, Չքնաղ ու սիրուն, Էն սէգ սարերի, Էն լայն դաշտերի Մաղկունքից անուշ, Վարդերից քնքոյշ...

Հիւսէին բէկի քոչուրից հեռու, Հրէս բարձրաբերձ էն սարի գոշին Ամեն գարունքի իր մալ ու քոչով Իջնում էր հսկայ, քաջասիրտ Մօսին: Ուրախ էր Մօսին, ուրախ ու զւարթ էն սէգ սարերի թռչնի պէս անհոգ... Նրա սրնգի ձէնիցը անուշ Գուն էին մտնում ծաղկունքը քնքոյշ...

*) Լեւի եմ մի ձեր գիւղացի քահանայից. Լ. Վ.

լինեն շատ վճռական և խիստ Բայց կարիք չկայ չափազանցանքի սպեկուլյացիայի նշանակութիւնը և նրա համար աչքից բաց թողնել թանգութեան աւելի խոր պատճառները: Թանգութեան դէմ կուելու դժուարութիւնը նրա մէջ է հէնց, որ նրա պատճառները բազմաթիւ են, և դրա համար նրա դէմ յաջող կոխուր կարող է արտայայտուի միայն զանազան միջոցների բարդ սխեմով: Միայն ընդհանրաւորում և խիստ միջոցներով այս դէպքում դժուար է որեւէ բան անել:

Թանգութեան պատճառներին համապատասխան խիստ կշռադատած, անհրաժեշտ միջոցների սխեմայի մշակումը պէտք է իւր վրայ կենտրոնացնել կառավարութեան և հասարակական կազմակերպութիւնների ուղղորդութիւնը և ջանքերը, որը կարող է նպաստել իւր կարողութեանը այդ բարդ և առաջնակարգ հարցի լուծարանութեանը և կանոնաւորմանը:

Աւելորդ է նոյնիսկ ասել, որ մասնաւորապէս ամեն մի քաղաքում տեղական ինքնավարութեան վերապահւած է խոշոր դեր:

Սպեկուլյացիան թերեւ ոչ մի տեղ չի նպաստում այնպէս պնդել խիստ թանգացմանը, ինչպէս գաւառական յետնկած անկիւններում, ինչպէս Շուշին է: Այսօր Շուշում չի կարելի ոչ միայն էժան, այլ և տարրական առողջապահական պայմաններին համապատասխան հաց գնել: Էլ չենք խօսում միւս մթերքների մասին: Շուշայ քաղաքային ինքնավարութեանը անհրաժեշտ է ձեռնարկել հացի և մսի մոնիցիւրակազմակերպել և միւս մթերքների գների խիստ կանոնաւորմանը: Եթէ մսի մոնիցիւրակազմակերպութեան դժուար է շատ կողմերով, գոնէ նա պիտի մտածէ մսի գնի կանոնաւորման մասին: Մի տեղ, որտեղ գոյութիւն ունի քաղաքային ինքնավարութիւն, այսպիսի բոլորներում գոնէ նա պիտի մտածէ սպեկուլյանտների ազան ախորժակների սանձահարման մասին:

Կրկնում ենք, սպեկուլյանտների գաւը շելի դիրք ոչ մի տեղ այնքան ուժեղ չէ, ինչպէս անկոնտրոլ գաւառական խուլ անկիւններում:

Ո՞վ չէր ճանաչում,
Ո՞վ չէր իմանում,
Որ էդ բարձրաբերձ հպարտ սարերի,
էդ լայնատարած դաշտ ու հանդերի
Միակ իգիթը,
Քաջաիրտ չորանը,
Ամենից սիրւած՝
Ամենից գովւած
Հսկայ ու անվախ
Չորան Մօսին էր...

II

Մի օր Մօսին հիւր է ընկնում Իւրդը ծանօթ մի հովիւի, Որը հսկայ հօտն էր պահում, Հօտը անդ, թուրք բէկի: Այնտեղ՝ կանաչ գետի ափին Տեսնում է նա Ասլին, Տեսնում, սիրում. էդ օրւանից Սիրան է տիրում իգիթի... Էն ջէյրանի սէրը սրտում Տուն է դառնում քաջ Մօսին, Տուն է դառնում ու չի կարում Հանգիստ նստել իր օրում. .

III

Էն սե օրերից ամեն իրիկուն Առնում է Մօսին սրինգը սիրած, Առնում է և մեծ սարը բարձրանում Գառն ու ուլ անտէր հանդերում թողած. Նստում է սարի բարձր կատարին, Նստում ու ածում սիրած քայաթին, Եւ կլկլացող ձայնից սրնգի Քարերն արտասոււմ, ժայռերն են լալի...

IV

Մի անգիւղերին կրակ են վառել Մօսու օրայում, շուրջը բոլորել Չորանները քաջ ու անկիւն խօսում՝ Թէ ինչեւ ընկեր Մօսին է տիրել,

ՅՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԿԱՐԾԻՔԸ ԴԱՐԴԱՆԵ- ԼԻ ՄԱՍԻՆ

Յրանսիական «Temps» ազդեցիկ օրապիւրը ղեկավար է մի առաջնորդող, «ձիւքերի կենտրոնացում» խորագրով, ուր շօշափում է ներկայ պատերազմի հետ կապւած մի քանի էական հարցեր, նաև Կ. Պօլսի ապագան:

«Դարդանէլում սկսւած գործողութիւնները, գրում է «Temps»-ը, յաջողութեամբ կը պսակեն, վասն զի մենք իրաւունք չունենք դադարեցնելու այդ գործողութիւնները, երբ արդէն մի անգամ սկսւել են մեր փորձերը: Բացի այդ՝ մեր ոյժերը միանգամայն բաւական են այս յարձակումն վերջացնելու, առանց թուլացնելու մեր գլխաւոր ռազմաբնի ոյժերը: Այդ ուժակոծումները, որոնք օրէցօր աւելի և աւելի յաջող ելք են ստանում, զուցէ մեր երեւակայութեանը աւելի շատ բան են ստում, քան մեր դանդաղ, բայց անյողողող շարժումն դէպ առաջ Շամպայնում և հիւսիսում: Սակայն այն ամենն, ինչ որ ներկայումս կատարւում է արեւելքում, երկրորդական նշանակութիւն ունին, համեմատաբար այն բոլոր զէնքերի հետ, որոնք պատրաստւում են Բէլֆօրի ու հիւսիսային ծովի միջև եղած տարածութեան վրայ: Այդտեղ են զարգանալու այն գործողութիւնները, որոնք որոշիւ են տիեզերքի ապագան: Նկատի ունենալով այդ վճռական ընդհարման հետեանքը, ուր երկու կենտրոնական կայսրութիւնները չեն զիմանալու Յրանսիայի ու Անգլիայի ճիգերին արեւմտքում և Ռուսաստանի ճիգերին արեւելքում, — բոլորքեան, որոնք մասնակցել են համամարդկային քաղաքակրթութեան և գերմանական kultur-ի միջև եղած պայքարին, պէտք է միացնեն իրենց ռազմական ոյժերը, իրենց բարոյական հոռանքը ու բոլոր զիւսանալի տական նսարները:

Չանազան ցամաքներում, որտեղ այժմ կատարւում է պատերազմը, դաշնակից ազգերն ունեն շահեր, որոնք մինչև ցարդ չեն եղել միշտ համաման: Արեւելքում, հնորհիւ դարաւոր սովորութիւնների, ժողովրդների երեւակա-

Թէ ինչեւ մոռցած իր ուլ ու գառներ, Սարն է բարձրանում քայաթի ածում. Թէ ինչն է նրա քաջ սիրտը մաշում, Թէ ի՞նչ համար է նա այդպէս տանջւում... Հեռւում շնկրի հաջոց է լսում...

— Է՛յ, հէ՛յ, ձայն տաւ չորանը արթուն. — Մօսին եմ, Մօսին, ձայն հանեց հեռւում Սարերից եկող իգիթը անքուն: Մոռյալ ու դանդաղ, դարդից խելագար Մօսնիցաւ օրում վառող կրակին, Եւ վիշտը սրտում, թախիծը դէմքին Դարձաւ իգիթը իր ընկերներին.

— Եթէ ձեր ընկեր ջիւան Մօսին Սիրել էք և քիչ սիրում էք հիմա, Արիք էս գիշեր ինձ հետ միասին Գնանք ու բերենք բէկի աղջկան:

— Պատրաստ ենք ջիւան ընկերի համար

Մեր տունն ու տեղը աւերմունքի տալ, Միայն ամենքիս սիրած ընկերի Դէմքիցը հրէք ծիծաղ չըպակսի:

V

Լուռ գիշերին երեք հոգի Ձիւք հեծած ամենի, Ձէնք, սուր առած լուռ սլացան Դէպի օրան թուրք բէկի. Եկան, իջան գետի ափին. Սրինգն առաւ քաջ Մօսին. Ու սրնգի թախծոտ ձէնից Լեռ ու քարեր լացեցին: Լսեց Ասլին, լսեց, լացեց Ու ամբողջ լուռ իջաւ, Լսեց, իր հօր տունը թողեց Եւ իգիթի հետ փախաւ...

VI

Մի պարզկայ գիշեր, մի սիրուն գիշեր Հիւսէին բէկի հսկայ ամրոցում

յութիւններում մի քանի տեղերը ստացիլ են խիստ չափազանցած նշանակութիւն, որ համապատասխան չէ իրերի դրութեանը: Կ. Պօլսին և Այա-Սօֆիան ընդմիջող կը պահանջեն իրենց իդէալական հմայքը, բայց վաղը թիւրք պետութեան խորտակումը կը զրկի Ստամբուլին նշանակութիւնից իբրեւ մայրաքաղաքի և կը վերաբարձնի պրաւսուրա եկեղեցուն Կոնստանտինի քաղիլիկան: Բիւզանդիոնը կը դառնայ լուր մի մեծ փոխադրական (սլանդիտ) նաւահանգիստ նեղուցների միջի ազատ ճանապարհի վրայ... Ի հարկէ, կան և պատմական, անվիճելի իրաւունքներ, որոնք պէտք է արդարացի կերպով բաւարարեն: Սակայն այդ խնդրի լուծումն անհրաժեշտ է յետաձգել մինչև կոնգրեսը, որ կը գումարուի երկու կենտրոնական կայսրութիւնների վերջնական պարտութիւնից յետոյ: Իսկ մինչև այդ մեր բովանդակ ուղադրութիւնը բոլոր ոյժերը, ռազմական ու զիւսանալի տական, պիտի կենտրոնացնեն, որպէսզի յաղթենք մեր թշնամիներին: Դաշնակիցների միջև եղած սերտ միութիւնը, նրանց աննկուն կամքը և փոխադարձօրէն տւած պարտաւորութիւնները կ'օրէն մինչև վերջ տանել յանուն իրաւունքի յաղթանակի՝ թոյլ են տալիս իրականացնելու ճիգերի այդ կենտրոնացումը...

ԳԱԽԱՄԱԿԱՆ ՑԱԽԵՐԻՅ

II.

Պօսիւով գիւղացիների տնտեսական վիճակի մասին առհասարակ, չպէտք է մոռանալ և այն խոշոր բացը, որի շնորհիւ մեր գիղջուկը տնտեսապէս չէ բարգաւաճում, չէ առաջդիմում: Մեզանում գիւղացիները, շատ սակաւ բացառութեամբ, դեռ ևս իրանց տնտեսութիւնը — երկրագործական աշխատանքը և այն — վարում են հին նահապետական ձևի գործիքներով. 80—100 տնից բաղկացած գիւղում հազիւ կը գրտնւի 4—6 նոր ձևի գութան, մնացածները օգտւում են հին ձևի խոփ ու գութանով: Բացի դրանից՝ գիւղացիները

Լսեցին յանկարծ աղմկի ձայնը, Հարայ են տալիս ու իրար խառնում... Հարայ են տալիս, բէկն է դուրս գալիս. — Էդ ի՞նչ ձայնք են, ի՞նչ աղաղակներ... — Դիւիդ մեռնե՞ք, բէկ, Ասլին տարան Ձիւքը հեծած, զինւած գեւաւորներ. — Ի՞նչ... Ա՛խ... Ո՛ւմ տարան... բէկը մոնչաց.

Դէ, արիք տեսնեմ իմ քաջ չորաններ, Արիք ու հեծէք ձիւքն ամենի, Արիք, կապեցէք ձեր սուրն ու գէնքեր: Ասաց, կապեց սուրն ու գէնքեր, Հեծաւ իր ձին ամենի, Առաւ իր հետ քաջ չորաններ Իջաւ ձորը անոնի. Անցաւ ձորը, շունց ճամբան, Ճամբան հսկայ էն սարի, Ուր հանգիստ էր առնում օրան, Օրան իգիթ Մօսին...

VII

Քնած էր օրան, քնած էր հանգիստ, Միայն մի բինում ղեռ լոյս էր վառւում, Այդ քաջասիրտ չորան Մօսու բինէն էր, Ուր նրա քունը երէք չէր տանում... Յանկարծ շնիրը հաջել սկսան, Աղմուկ, աղաղակ ողջ օրան բռնեց. — Հայ, հարայ, տարան, վայ, հարայ տարան, Ո՛ւր ևս, քաջ Մօսին, օրադ աւերեց... Դուրս եկաւ բինից առած սուր ու գէնք, Էդ սէգ սարերի չորանը իգիթ, Սուրը շողացրեց ու վրայ հասան, Եւ մէկ-մէկ ընկան թուրք բէկի մարդիկ. Բայց յանկարծ բէկի մարդկանցից մէկի Գնդակը զիպաւ իգիթի կրծքին, Եւ մոնչալով իգիթն այդ սարի Անվեներ ընկաւ գով սարի լանջին...

գործի են գիւղատնտեսական անհրաժեշտ գիտելիքները, — հետեւելով միմիայն աւանդական սովորութիւններին:

Գիւղական իրականութեան մէջ գոյութիւն ունեցող գիտակից անհատներն էլ, ինչպէս օրինակ ուսուցիչը, բանասէնը և այլն, դժբաղդաբար օժտւած չեն գիւղատնտեսական գիտելիքներով, որպէս-զի կարողանան իրանց ցուցմունքներով օգտակար լինել:

Մնում է, որ փորձւած ագրոնոմները անմիջական խորհուրդներով ու ցուցմունքներով բարելաւել գիւղացիների տնտեսական վիճակը:

Եւ այդ նկատմամբ է անուշտ, որ վերջերս կառավարութեան կողմից գիւղերում շրջիկ ագրոնոմ է նշանակւել: Վերջինս իր բնակութեան տեղը հաստատել է խանքենդում, այստեղից նա շրջում է շրջակայ գիւղերը և՛ տեղը ու տեղը ծանօթանալով գիւղացիների տնտեսական աշխատանքների ձևերի և ունեցած յարմարութիւնների հետ, գործնական կերպով ցուցմունքներ է անում, իսկ խանքենդում իր տրամադրութեան տակ գիւղատնտեսական մի քանի գործիքների պահեստ ունի:

Ի նկատի ունենալով, թէ ինչքան մեծ բարիք կարող են հասցնել գիւղացիներին առհասարակ փորձւած ագրոնոմները, ցանկալի է, որ առաջիկայում ոչ թէ մէկ, այլ աւելի թւով նշանակուին:

Սակայն գիւղական իրականութեան մէջ ոչ պակաս անհրաժեշտութիւն են ներկայացնում նաև կոօպերատիւ ընկերութիւնները. սրանք են, որ կոչւած են կուելու գիւղական վաշխառուների և գանազան հարստահարիչների դէմ, որոնք առհասարակ շահագործում են գիւղացիներին: Այժմ մանաւանդ, երբ կենսական միջոցների գները արհեստականորէն անխիղճ կերպով բարձրացնում են, կոօպերատիւ ընկերութիւններն աւելի են անհրաժեշտ դառնում. մի խօսքով՝ կոօպերատիւ ընկերութիւնների հիմնելը հրամայողական պահանջ է: Բայց դժբաղդաբար մեզանում գլուխ չեն գալիս այդ ընկերութիւններին:

Արեւան վրէժով լցւած ընկերներ Մեռած, քաջասիրտ, իգիթ չորանի Առան շուտափոյթ սրերն ու զէնքեր, Մէկ-մէկ փոքրին մարդկանցը բէկի. Եւ բէկը միայն երկու մարդկանց հետ Հագիւ ազատւած քաջերի սրից՝ Դիւխալոր բռնեց ամբողջ ճամբան Եւ շունչը կտրած ընկաւ իր օրան...

VIII

Ծամերն արձակ թվ է վազում Դէպի դիակն իգիթի, Ո՞վ է վազում ու անիծում Արարքն անգութ, չար բէկի... Դա Ասլին է, սարի ջէյրան Դաշտի մարալ խեղճ Ասլին, Իր կորցրած ջահէլ ջիւան Սէրն էր ողբում ու լալի...

IX

Լուռ ու տխուր հաւաքեցին Մարդիկն իգիթ Մօսիի Եւ առնելով դին՝ հեռացան Դէպի ձորը առնելի. Կանաչազարդ առւի պիլին Փոս փորեցին խոր ու լայն, Եւ թաղելով քաջ իգիթին Լուռ ու տխուր հեռացան...

X

Դեռ նոր էր ծագել արեւը գարնան, Երբ որ Մօսիի անտէր օրայում Դարձեալ աղմկող ձայներ բարձրացան, Դարձեալ հարայի ձայներ լսեցան. Հիւսէին բէկն էր նոր-նոր մարդկանցով եկել քանդանդում օրան Մօսիի. Եկել կատաղած սրով ու հրով Արիւնով ներկում լանջերը սարի. Սրեց ամեն ինչ, ներկեց արիւնով էն կանաչազգի դռները սարի.

ները: Դրա պատճառն այն է, որ գիւղական ժողովուրդը մտաւորապէս խակ վիճակի մէջ լինելով՝ իր չարն ու բարին իրարից ջոկելու հասկացողութիւնից զուրկ է: Ինչպէս փորձն է ցոյց տւել, կոօպերատիւ ընկերութիւնների դէմ հակառակել են և հիմա էլ հակառակում են գիւղական կուլակները, խանութպանները և ժողովրդի արիւնը ծծելու սովոր գանազան տգործները: Եւ եթէ մի քանի գիտակից անհատներ չհորհրդէին հիմնում է՝ օրինակ մի սպառողական խանութ՝ (կոօպերատիւ հիմունքների վրայ ի հարկէ) տնտեսում ես ներելի և աններելի միջոցներով մրցութեան են դուրս գալիս գիւղական խանութպանները և իրանց արքանեակներով հանդերձ ամենայն կերպ վնասում և վերջ ի վերջոյ տապալում ժողովրդի օգտի համար ձեռնարկած գործը:

Հարկւորաւոր փաստեր գալիս են ապացուցելու, որ՝ մինչև գիւղական ժողովրդի ցանկալի ինքնագիտակցութեան հասնելը և ինքնարեւոյթութեան հասնելը ընկերութիւնների նշանակութիւնը հասկանալն՝ դժւար է երաշխաւորել թէ մէզանում յաջողութիւն կունենան առհասարակ կոօպերատիւները:

Իսկ ինչ վերաբերում է վերջերս բացւած գիւղական փոխատու վարկային ընկերութիւններին, պէտք է ասել, որ դրանք մեծապէս օգտակար են գիւղացիների համար, եթէ միայն այդ ընկերութիւններում խնամակալ կապեր չլինեն և որքան կարիքի է հաւասար աչքով նային բոլորին:

Ա. Ասլանեան.

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԴՈՒՄԱՆ

Մարտի 18-ի նիստը

Չորեքշաբթի, մարտի 18-ին կայացաւ քաղաքային դումայի հերթական նիստը, Գր. Ս. Քալանթարեանի նախագահութեամբ:

Նիստի սկզբում պ. նախագահը յայտարարեց, որ ամսոյս 7-ին հեռագրով յայտնւած է պ. Գ. Մելիք-Շահնազար-

Այրեց ու քանդեց հրով ու սրով, Հսկայ ու անտէր օրան Մօսիի... Մենակ Ասլին էր մագերը արձակ վազում անդադար դէպ հսկայ սարը, Ահա մօսեցաւ, կանգնեց կատարին Եւ իր անէժը ուղղեց իր հօրը:

— Թող, հայր, քո տունը քարուքանդ դառնայ,

Դո մալն ու ապրանք թողանալէր մնան, Թող քո մարդիկը գայլի պէս վայրի Անվերջ թափառեն սարերն ամայի...

Ասեց Ասլին, մագերն արձակ նետուց ձորը առնելի, Ուր որ սիրած ետը մենակ Լուռ հանգչում էր տակն հողի...

XI

Ամպրոպը ճայթեց, երկինքը գոռաց, Հսկայ սարերը տեղից ծածկեան, Ամրոցը մէկի խոր ցաւով տնքաց Ու քանդեց, իջաւ ձորը առնելի... Իջաւ ու ծածկեց երկու շիրիմներ, Երկու շիրիմներ սիւրով սրտերի. Իջաւ ու ծածկեց երկու մարմիններ՝ Չքնաղ Ասլին, իգիթ Մօսիի...

XII

Հէնց էդ օրանից էդ բերդը հսկայ «Հարսնաբերդ» անունն առաւ իր վրայ. Եւ երբ որ նիւշուն գարունն է բացուած, Երբ ձոր ու դաշտեր ծաղկով զարդարւում,

Ուխտի են գալիս այդ մեծ շիրիմին Սարը բարձրացող շատ ու շատ քոչւոր, Ուխտի են գալիս ու լացով պատմում Այդ մեծ շիրիմի անցեալը տրտում...

Լ. Վարդունի

Շուշի

եանին՝ նրան Շուշու քաղաքագլուխ հաստատելու մասին:

Անցնելով օրակարգին, պ. նախագահը զեկուցանում է ժողովին հացթուխների դումային ուղղած յայտարարութեան մասին, որով նրանք խնդրում են նորից բարձրացնել հացի գները: Որպէսզի դուման համոզւի ալիւրի թանգութեան մէջ, հացավաճառներն առաջարկում են դումային փորձ անել՝ ալիւր առնել և հաց թխել:

Պ. Լ. Մինասրէկեան առաջարկում է հարցը թողնել անվճիռ, մինչև նոր սակագնի կոմիտեան կըքննէ այդ հարցը քաղաքագլուխի և կը յայտնէ իր եզրակացութիւնը:

Այդ առաջարկութեան դէմ ուղարկւալի ներկայացուցիչը յայտնում է, որ կոմիտեան չի հաւաքւում, գործը դանդաղում է. իսկ կոմիտեայի ներկայացուցիչը յայտարարում է, թէ կոմիտեան հաւաքւել է, բայց ուղարկւալի անդամները չեն եկել նիստի: Այնուամենայնիւ այդ հարցը չպարզեց, և կրկին անցան հացի գներին: Պ. Գ. Տէր-Ղազարեանը պնդում է, մինչև որ հացավաճառները չբարձրացնեն հացի որակը, աւելորդ է աւելացնել սակագինը, չնայած որ սակագինը երկու անգամ բարձրացրել են, հացը շարունակում են թխել դուր և սեւ Առաջի տեսակի հաց երէք չի պատրաստւում Շուշում, բարձր տեսակի գնով վաճառում են ստորին տեսակները: Սակագինը չբարձրացնելու տեսակէտն աւելի եռանդուն պաշտպանում է պ. Պատականեանը:

Պ. Լ. Կոստանդեանը և Ս. Մանդինեանը մատնանշելով, որ ալիւրը թանկացել է ամեն տեղ, առաջարկում են բարձրացնել սակագինը:

Բժ. Ի. Չուրաբեանը կողմակից լինելով սակագինը բարձրացնելու, աւելացնում է, որ միաժամանակ պէտք է հացավաճառներին խիստ պատասխանատուութեան ենթարկել, եթէ նրանք չիղում են դումայի սահմանած օրէնքներից:

Պ. նախագահը իր կողմից աւելացնում է, որ համայն Ռուսաստանում տիրում է այժմ հացի թանգութիւն:

Վերոյիշեալ քաղաքագլուխներին յետոյ դուման եզրակացնում է. ալիւր գնել և փորձ անել, գները որոշելու համար, մի շարքից յետոյ կրկին նիստ կայացնել և որոշել սակագինը:

Օրակարգի երրորդ հարցը ստորին ծառայողների խնդրքն էր, որ դուման գալիք տօների առթիւ օժանդակութիւն տայ նրանց:

Բժ. Ս. Համբարձումեան առաջարկում է դումային այդ հարցում անտես չանել նաև քաղաքային հիւանդանոցի ստորին ծառայողներին:

Դուման միաձայն որոշում է գաղական տօներին նպաստ տալ 100 ռ. ուղարկւալի ծառայողներին և 60 ռ. հիւանդանոցի ծառայողներին:

Սուսցած հարցերից ուշադրութեան արժանի է Գրիգոր Մինասրէկեանի խնդրքը դումային:

Պ. Մինասրէկեանը Շուշում ունի մի կտոր ազատ հող, որի համար նա մինչև 1913 թ. վճարել է 3 ռ. գնահատական տուրք (оценочный сборъ), սակայն 1913 թ. գնահատումից յետոյ պահանջում են 18 ռ.: Դրանով զաւնդաւորեց, պ. Մինասրէկեանը խնդրում է ստանալ նրանից այն տուրքը, ինչ որ նա վճարում է հողի մինչև 1913 թ.

Պ. նախագահը այդ առթիւ բացատրեց. մինչև 1913 թ. գնահատական տուրքը ստացւում էր կալւածների գույք արդիւնքից 10⁰/₁₀₀, իսկ հողերից ոչինչ չէր պահանջւում: 1913 թ. դուման որոշել է ազատ հողերը գնահատել և նրանց արժողութիւնից 1⁰/₁₀₀ շատ վերցնել: Որովհետեւ պ. Մինասրէկեանը

նի հողը գնահատւած է 1800 ռ., ուստի գումայի յիշեալ վճար համաձայն տուրք է պահանջւում 18 ռուբլի:

Լսելով այդ քաղաքագլուխը դուման որոշում է պ. Մինասրէկեանի խնդրքը թողնել առանց հետևանքի: Նիստը տեւում է մի ժամ:

Լ. Վ.

Լ Ր Ա Տ ՈՒ

ՀՈՒՃԻ

— Թեմիս առաջնորդը ստացել է կաթողիկոսից կոնդակ, որով կարգադրւում է հայոց ծխական դպրոցներում շարունակել պարապմուքը մինչև մայիսի 1-ը այն տեղերում, ուր համաճարակ կայ, իսկ այն վայրերը, որոնք ազատ են համաճարակից, պէտք է շարունակել պարապմունքները ըստ նախատեսման: օրէնքի:

— Չատկական տօների պատճառով «Փայլակ» հետեւեալ համարը լոյս կը տեսնի կիրակի 29 մարտի:

— Պատերազմի սկզբներում տեղում մըս կազմակերպեց մի կոմիտէ Բէալական դպրոցի վերատեսուչ պ. Իւանովի նախագահութեամբ, նպատակ ունենալով նիւթական օգնութիւն յայթայթել պատերազմ գնացած պահեստի զինւորների ընտանիքներին: Այդ կոմիտէն, որ կոչւում է «Комитетъ по-республиканской помощи» (ամենուրեք օգնութեան կոմիտէ) ներկայում մեր դաւառի 16 դիւզական հասարակութիւնների մէջ ունի թւով 16 ճիւղեր, կամ հոգաբարձութիւններ (попечительствъ) տեղական կարիքներին վերահստելով իրենց նպատակով: Վերջինների միջոցներն եթէ չեն բաւում տեղական պահեստների ընտանիքներին օժանդակութեան համար, այն ժամանակ օգնութեան է հասնում կոմիտէն: Վերոյիշեալ կոմիտէի ամսական ծախսը հասնում է 800 ռ., որ դոյաւում անդամակցական վճարներից ու նւէրներից: Մուտքը վերջերս սկսել է պակասել:

— Տեղիս հայոց բարեգործ. ընկերութեան խորհուրդը ստացել է Թիֆլիսից կենտրոնական խորհրդից յատուկ գրութիւն, որով առաջարկւում է կազմակերպել այստեղ Թիֆլիզի օրինակով «գթութեան» ողորմածութեան օր յօգուտ փախստականներին: Այդ օրւայ համար կենտրոնական խորհուրդը կուղարկէ համապատասխան խորհրդանշաններ նւիրատուներին բաժանելու համար Հանգանակած գումարը պէտքէ ուղարկել կենտրոնական խորհրդին գործադրութեան համար:

— Ֆինանսական կոմիտեան, որին դուման յանձնարարել է մշակել քաղաքին ալիւր հայթայթելու խնդիրը, իր Մարտի 18-ի նիստում որոշել է ոչ միայն ալիւր գնել ու վաճառել, այլ և բանալ քաղաքային փուռ: Այդ խնդիրը մշակելուց յետոյ պէտքէ ներկայացնել դումայի բարեյայեցողութեան:

— Բագի Հայոց «Կուլտուրական Միութիւնը» հեռագրով փոխադրել է 3000 ռ. պ. Ս. Մանդինեանցին սերմացու գնելու պահեստի զինւորների ընտանիքների համար: Սերմացուն պէտքէ գնեն և բաժանեն պ.պ. Ալէք. սանդր Բահատրեանը և Շահնազարեանը, որոնք դեռ ևս չեն եկել փող ստանալու:

— Թեմական կառավարութիւնը յանձնարարել է տեղիս Մարիամ-Ղուկասեան օրիորդաց դպրոցի տեսուչ պ. Իսահակ Տէր-Ղազարեանին վերաստուգել քաղաքիս բոլոր եկեղեցական—ծրական դպրոցները:

— Նախընթաց № 4-ում. հայկական կամաւորների 6-րդ խմբի ներկայա-

ցուցիչ Եփ. Յ. մասին խոսելով, մենք թիրիմացութեամբ չենք շեշտել, որ նա լիազօրւած է ժողովարարութիւն անել միմիայն իրերով և ոչ դրամով։

Հայ կամաւորների 6-րորդ խմբի ներկայացուցիչ Եփ. Յ. Գորիսում ժողովել է 200 շապիկ, 200 ոտաշոր, 15 թաշկինակ, 9 սրփիչ և 3 ջուխտ գուլպայ, բացի այդ, Տաթևի վանահայր Վահան վարապետը ներկել է իր մօտ ժողոված 89 ջուխտ գուլպայ և 3 ջուխտ ձեռնոց։ Յիշեալ իրերը պ. Յ. վերցրել է իրեն հետ, և շուտով հասցնելու է ուր յարկըն է։

ԿՈՎԿԱՍ

Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեան ձեռնակցութեամբ հրաւիրում է մի յատուկ խորհրդակցութիւն, որ զբաղւելու է կենսական թանգութեան դէմ մաքառման միջոցներ մշակելով և քաղաքը ներմուծող ապրանքների ստացման կարգաւորումով։ Այդ խորհրդակցութեան հրաւիրած են մասնակցելու պետական ու հասարակական հիմնարկութիւնների, գիւղատնտեսական ու սպառողական ընկերութիւնների, բանկային հիմնարկութիւնների, խոշոր առևտրական ֆիրմաների և վերջապէս մամուլի ներկայացուցիչներ։

Մարտի 15-ին առաւօտեան Թիֆլիսի վերայի ուղղափառների գերեզմանատանն երևան է հանւել քաղաքային սուր-վարակիչ հիւանդութիւնների բարակների կառավարիչ բժ. Գ. Գուլուխանցի դիակը կտրւած կոկորդով։ Սպանւածը առանց գլխարկի, վերարկուի և կօշիկների է եղել։ Թէ ինչ պայմաններում է կատարւել սպանութիւնն և ովքեր են յանցաւորները, անյայտ է։ Լուրեր են պտտւում, որ սպանութիւնը տեղի է ունեցել սիրահարական հողի վրայ։

Մարտի 17-ից Բագում թոյլ է տրւած խաղողի գինու վաճառումն գինիների պահեստներից։ Գինի գնողը պիտի ուստիկանատնից թոյլտուութիւն ստանայ ոչ պակաս քան մի զոյլի։

Թոյլ է տրւած գինու և շամպայի վաճառումը նաև առաջի կարգի րեստորաններում։

ՄԵՐ ԹՂԹԵԿԻՑՆԵՐԸ

ԹԵՄԱԿՆԸ ՏԵՍՉԻ ԽՆԴԻՐԸ.

Որքան է վնասում թեմական տեսչի բացակայութիւնը գաւառական դպրոցների յառաջադիմութեանն ու զարգացմանը—գիտեն միայն գաւառական ուսուցիչներն ու այն եղակի անձինք, որոնք մօտ են կանգնած դպրոցներին։ Առանց թեմական տեսչի գիւղական դպրոցների գոյութիւնը խախտւում հիմքերի վրայ են դրւած, չլինելով աշաւուրջ հսկողութիւն թեմական տեսչի կողմից, գաւառական դպրոցներն ու ուսուցիչները, ենթարկւած են տղէտ գիւղացիների ու հոգաբարձուների քմահաճոյքներին, որոնց թուում է թէ զբաղւողը մի ծանր լուծ է իրենց ուսին։

Թեմական տեսչը պիտի շարունակ շրջէ գաւառը, միջոցներ մտածէ տեղական ժողովրդի հետ, դպրոցների գրութիւնը բարելոցելու, համար գիւղացիների հետաքրքրութիւնը շարժի դէպի դպրոցները և երկուսին սերտ կերպով կապէ իրար հետ։

Եթէ այս ուսումնական տարւումն էլ չունենանք պատրաստւած և իր պաշտօնին յարմար թեմական տեսուչ-անշուշտ եկող ուսումնական տարին ծխական դպրոցներից շատերը, որոնք ներկայումս գոնւում են փակման վտանգի նախօրեակին, — բոլորովին կը դադարեն իրենց իրենց գոյութիւնը։

Հենց այս ուսումնական տարւումն էլ ինչպէս որ ինչպէս, — փակւելին և նրանց ուսուցիչները մընացին շարած, առանց իմանալու թէ ինչ անեն։

Ինչու հողեր վարչութիւնը ձգձգում է թեմական տեսուչ ընտրելու հարցը և ինչու իսկական տեսչի տեղ անւանական տեսուչներ է հրաւիրում—այդ մութ է բոլորի համար և բացատրութեան կարօտ։

Հարկաւոր է լուրջ մտածել այդ խնդրի մասին և դարձնել մամուլի խօսակցութեան առարկայ։

Քորհներ քանի ուշ չէ և ընտրենք մի արժանաւոր տեսուչ։

Սամբենի։ V.

Պ Ե Տ Ե Ր Ե Չ Մ

ՀԵՌԱՆԻՐՆԵՐ

ԳԵՐԱՆՈՑՆԵՐԸ ԶՈՐԸՆԵՐԸ ՄԵՐ ԵՐԱՆԻՐՆԵՐԸ

17 մարտի. Մարտի 15-ին երեկայեան գերմանական ռազմական-ւերը մօտենալով Լիբաւային բաց թողին քաղաքի վրայ մօտ 200 հուժեր. քաղաքում սպանւած է մէկը և վիրաւորւած՝ մէկը։ Զինւորականների մէջ կորուստ չկայ։

Նէմանից դէպի արևմուտք ճակատի վրայ շարունակւում են կռիւները։ Մարտի 15-ին Ստրուբազով գիւղի մօտ, Լոճից 12 վերստ հիւսիս արևմուտք գերմանական բաւալիօնի միացորդը, մեր գրոհին ենթարկւելով, անձնատուր եղաւ 250 մարդով։ Նարեի աջ ափերում Շիվայի և Օմուկի մինչև ռազմական ընդհարումները շարունակւում են առանձին պուրակներ և բարձրուքների համար։

Կարպատներում Բարտֆէլդի և Ուժօկի ուղղութիւնների միջև մեր գործողութիւնները զարգանում են միանգամայն բարեխաղով։ Չնայած թշնամու յամառ դիմադրութեանը և կատաղի յարձակումներին, մենք վերստին գրաւեցինք մի քանի ամրութիւններ և դիրքեր բարձունքների վրայ. այդ ժամանակ մի օրւայ ընթացքում մենք գերեցինք 76 սպայ, 5384 զինւոր և գրաւեցինք 5 թնդանօթ, 21 զենդացի և մի հրետ։ Թշնամու մի զօրաբաժին, որ սուաջ էր խաղում Չերնովիցից, մարտի 15 ձեռքբեր մեր սահմանագիծը և շարժւեց դէպի Պօտինի կէս ճանապարհը. որի դէմ միջոցներ են ձեռնարկւած։

18 մարտի. Նէմանից դէպի արևմուտքի ճակատի վրայ կռիւները շարունակւում են։ Մեր զօրքերը Կրամնօպօլի շրջագայութեամբ յաջողութեամբ առաջ գնալով, ստիպեցին գերմանացիներին մարտի 17-ին յօսպճեպ յետ նահանջել, ընդ որում մենք գերեցինք մօտ 200 զինւոր, 2 սպայ և վերցրինք 2 զենդացի։

Կարպատներում մեր առաջխաղացումն շարունակւում է. 16 մարտի նախորդ օրը մենք գերի ենք վերցրել 38 սպայ, մօտ 1750 զին-

ւոր և գրաւել ենք 5 զենդացի։

Մեր Սկծովեան նաւատորմը ուժեղացնելով ջուղուղակը, Կօզլու, Կիլիմլի ու Էրեզլի. մեր կրակը առաջ բերեց ծովեզերքում մի շարք ուժեղ պայթիւններ ու հրդէհներ։

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԶՈՐԲԵՐԻ ՇՏԱՐԻՑ

— Արտվինի շրջանում թիւրքերը յետ են մղւած դէպի Մելո։

Սարիղամիշի ուղղութեամբ ձախ թևի վրայ մեր զօրքերը գրաւեցին Դէլիբաբու, Դարագերբենդ, Էշակ-Էնիաս շրջանը, չալտելով թիւրքերին դէպի արևմուտք։

Մնացեալ ուղղութիւններում աննշան հրաձգութիւններ են։

— Մարտի 15. Մովեդրեայ շրջանում տեղի ունէր հրաձգութիւն։ Մեր զօրքերը առաջխաղալով Բօրչիսից և Արդանուշից, գրաւեցին Արտվինը, չալտելով թիւրքերին դէպի հարաւ։

Սարիղամիշի ուղղութեան ձախ թևում տեղի ունի կռիւ։

Պետրօգրադ. 18 մարտի. Բօսֆորի շրջանում մարտի 16—17 տիրող խիտ մառախուղը հնարաւորութիւն չտւեց մեր ռազմականներին շարունակել ջուղուղակը, Կօզլի, Կիլիմլի և Էրեզլի ուժեղացնելու։ Մեր նաւատորմը նորից քաղաքանդ արաւ այն ամրութիւններն ու շէնքերը, որոնք նորոգւել էին թիւրքերի ձեռքով նախորդ ուժեղացումներից յետոյ։ Բացի այդ՝ մենք ջրասույգ ենք արել մի շոգենաւ ու բազմաթիւ առաքատաւոր ամխատար նաւակներ։

Միւր օդաչուները, անտես անելով թշնամու ուժեղ կրակը, հիդրօաէրօպլաններից նետում էին ռումբեր։

Մարտի 7-ից մինչև մարտի 16-ը Կարպատների շրջանում երեք կից կօրպուսների սահմաններում մենք գերել ենք ընդամենն 202 սպաներ, 8 բժիշկ, 16207 զինւորներ և գրաւել ենք 12 զենդացիներ ու 10 թնդանօթ։

Պետրօգրադ. 17 մարտի. Օսովցի ուժեղացումն գրեթէ զադարել է։ Աւստրիական գերի սպաները որոնք գերւած են մարտի 15-ին մեծ թւով Կարպատներում Բալիգրադի ուղղութեամբ ցոյց տւին, որ աւստրիական զօրքերին կտրականօրէն արգելւած է յետ նահանջել Կարպատներում բռնած դիրքերից։ Պատերազմի բաղդն այստեղ պիտի որոշւի. ամենքը պէտք է մեռնեն իրենց խրամատներում։

Լիբաւայ. 17 մարտի. Վերջնականապէս պարզւեցին Լիբաւայի ուժեղացումն. սպանւած են 3 հոգի, վիրաւորւած են 7 հոգի. խիստ միասւած է «Բալտիկա» շոգենաւը. միասւած են մօտ 15 տուճ. կտրւած են շատ հեռագրաթելեր. փշրւած են շատ տներում բոլոր ապակիները։

Սոլուն. 18 մարտի. Տենեդօսից հեռագրում են Դալդանէլի սոսկալի ուժեղացումն մասին։ Մարտի 15-ի զաշնակիցների նաւատորմը բոլորովին բանդից Դալիպօլի թերակղզու բարձունքների վրայ գտնւած բաւալիսներ. թիւրքերի կորուստները լուրջ են։

Պետրօգրադ. 17 մարտի. Մեր նաւատորմը մարտի 16-ին մօտեցաւ Բօսֆորի արտաքին ամրութիւններին, բայց մառախուղի պատճառով, անկարող եղաւ շարունակելու բերդերի ուժեղացումը։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„Нов. Вр.“ հաղորդում է. Թիւրքերը իրենց զօրամասերը Էրզրումի շրջանից դէպի Օլթիի և Սարուզամիշի ուղղութեամբ տեղափոխելու կորցրել են լեռնային հրետանիների մի մասը և առգմականութիւնը. Թիւրքական զօրքերի վերջին գործողութիւններում նկատուի է յուսահատական յապճեպութիւն։

— „Кавк. Сл.“-ի տեսլով մարտի 16-ին առաւօտը Բաթումում արդէն լուր էր ստացւել, որ մեր զօրքերն արդէն գրաւել են Արտւինը։ Թիւրքերի նահանջը Արտվինից հետեանք է մեր յատուկ այդ նպատակը համար նշանակւած զօրամասի 4 օրեայ ռազմական գործողութիւնների. Թիւրք զօրքերի թիւը, ի նկատի առնելով նրանց ունեցած 6 թնդանօթները, պէտք է ըստ երևոյթին խիստ մեծ լինէին։ Թիւրքերն այրել են Արտվինը։

— Գերմանացիները Զմիւրնիան ամբացնում են նոր տեսակի ծանր թընդանօթներով։

— Դալդանէլի ուժեղացումն շարունակւում է դաշնակից ռազմականների կողմից բուռն թափով։ Ոչնչացւել են Զմիւրնիայի ամրութիւններից ենի Կալէ, Զիվիկ և մի ուրիշը։

— Ռուս մամուլը ողջունում է մեր նաւատորմի կողմից սկսած ուժեղացումն Բօսֆորի. „Нов. Вр.“ գրում է. «Մեր զաշնակիցներին հանդիպած դժբաղդութիւնը թև էր տւել թիւրքերին և ռազմական գործողութիւնները փոքր ընդմիջում էին ստացել։ Այսօր բոլոր կասկածները պիտի փարտտին. ռուսական թնդանօթների առաջին հարւածով, որ կպիւ է Բօսֆորի ամրութիւններին, Կ. Պօլսի բաղդը վճռւած է»։ „Рѣш.“-ը գրում է. Ռուսաստանի ազգային խնդիրներից մէկը վերջապէս շեշտակի գրեց ասպարէզի վրայ ոչ միայն մեր զիպլօմատիայի, այլև գինւած ոյժերի միջոցով»։ „Бирж. Вѣд.“ ասում է. «Մենք եկանք Կ. Պօլսի մօտ և այստեղ կըմնանք։ Այդ է ժամանակակից Ռուսաստանի սրբազան կրդումը»։

— „Руск. Сл.“ հեռագրում են. վիէնայում բոլորը համոզւած են, որ Աւստրիան պիտի ոչնչանայ ոչ միայն ռուսական յաղթութիւնների դէպքում, այլ և այն ժամանակ, երբ պատերազմը վերջանայ առանց որեւէ հետեանքների։

— „Ранн. Ут.“-ի տեղեկութիւնների համեմատ, 9 գերման սպաներ, թիւրք ու գերման իշխանութիւնների միջև կայացած համաձայնութեամբ, ընդունել են մահադատութիւնը, որպէսզի աւելի մեծ յաջողութեամբ ազիտացիա անեն Եգիպտոսի մահադատութեան մէջ։ Այդ սպաները մահադատութեան ընդունելուց յետոյ անմիջապէս ուղղակիւրու են Մեքքա։

„Бирж. Вѣд.“ հաղորդում են Կօպենհագենից. հոլանդական մամուլը, Գերմանիայի հետ յարաբերութիւնները սրւած լինելու պատճառով, իրերի գրութիւնը նկարագրում է ամենամոռայ գոյնեղով. Հոլանդիայի կառավարչական շրջաններում տիրում է այն կարծիքը, որ կացութիւնը խիստ լուրջ է։

Խմբ. հր. Լ. Վարդապետեան

ԸՆԴՀԱՆՈՒՊԸՆԵՐԸ ԵՐԿԵՐՈՒՊԻ (Ժամերը տեղական են)
Մեկնում է ԵՒԼԱԽԻՑ.
դէպի Բագու.

արագնթաց № 6	6 ժ. երեկ.
փոստատար № 4	4 ժ. գիշ.
դէպի Թիֆլիս.	
արագնթաց № 5	2 ժ. ցեր.
փոստատար № 3	3 ժ. գիշ.
հասնում է Թիֆլիս	
արագնթաց № 5 7 ժ. 41 ր. երեկ,	
փոստատար № 3 12 ժ. 54 ր. ցեր.	